

ALISHER NAVOIY ASARLARIDA BADIY TIL VA USLUB XUSUSIYATLARI

G'ofurov Vohidjon, Furqat tuman Texnikumining

Ona tili va adabiyoti fani o'qituvchisi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada asarlarida qo'llanilgan badiiy til, uslubiy vositalar, obrazlilik, ramziylik hamda she'riy va nasriy ifoda xususiyatlari tahlil qilinadi. Navoiy ijodida tilning boyligi, tasviriy vositalarning rang-barangligi va uslubiy mukammallik uning asarlarini nafaqat o'z davrida, balki bugungi kunda ham bebaho adabiy merosga aylantirganligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: badiiy til, uslub, obrazlilik, ramziylik, tashbeh, isti'ora, she'riyat, nasr, turkiy adabiyot.

Navoiy ijodi turkiy adabiyot tarixida alohida o'rin egallagan buyuk shoir va mutafakkirdir. Uning asarlari nafaqat mazmun jihatidan, balki badiiy til va uslub nuqtai nazaridan ham nihoyatda boy va mukammaldir. Navoiy turkiy tilning imkoniyatlarini kengaytirib, uni yuksak badiiy darajaga ko'tardi. Shoirning ijodi orqali o'zbek adabiy tilining shakllanishi va taraqqiyotida muhim bosqich yuzaga keldi. turkiy adabiyot tarixida badiiy til va uslubni yuksak bosqichga olib chiqqan buyuk ijodkordir. Uning asarlarida tilning nafisligi, ifoda vositalarining boyligi va uslubiy mukammallik alohida ahamiyat kasb etadi. Navoiy o'z davrida turkiy tilning imkoniyatlarini kengaytirib, uni adabiy til sifatida mustahkamladi va badiiy asarlar orqali uning estetik kuchini namoyon etdi.

Badiiy tilning boyligi va rang-barangligi

Navoiy asarlarida til nihoyatda boy, ifoda vositalari xilma-xil va ta'sirchandır. U o'z asarlarida xalq og'zaki ijodi elementlaridan, maqol va matallardan, iboralardan keng foydalanadi. Bu esa uning asarlarini xalqona ruh bilan boyitadi. Shu bilan birga, arab va fors tillaridan kirib kelgan so'zlar ham o'rinli qo'llanib, asar tiliga nafislik bag'ishlaydi. Navoiy asarlarida badiiy tilning eng muhim xususiyatlaridan biri – uning boy va rang-barangligidir. Shoir xalq tilidan unumli foydalangan holda, maqol, matal va iboralarni o'z o'rnida qo'llaydi. Shu bilan birga, arab va fors tillaridan kirib kelgan so'zlarni ham mahorat bilan ishlatib, tilni yanada boyitadi. Natijada uning asarlarida ham xalqona soddalik, ham ilmiy-badiiy murakkablik uyg'unlashadi.

Obrazlilik va tasviriy vositalar

Shoir asarlarida obrazlilik yuqori darajada rivojlangan. Tashbeh (o'xshatish), isti'ora (ko'chma ma'no), kinoya, mubolag'a kabi badiiy vositalar keng qo'llanadi. Masalan, yor go'zalligi ko'pincha gul, oy, quyosh obrazlari orqali tasvirlanadi. Bu esa o'quvchida kuchli estetik taassurot uyg'otadi.

Ramziylik va falsafiy mazmun

Navoiy ijodida ramziy obrazlar muhim o'rin tutadi. Ishq, ma'rifat, komillik kabi tushunchalar ko'pincha ramziy obrazlar orqali ifodalanadi. Bu jihat ayniqsa uning "Xamsa" turkumidagi asarlarida yaqqol ko'zga tashlanadi. Ramziylik orqali shoir chuqur falsafiy g'oyalarni ifodalashga erishadi. Navoiy asarlarida ramziylik ham muhim o'rin egallaydi. Uning ko'plab asarlarida ishq, komillik, ma'rifat kabi tushunchalar ramziy obrazlar orqali ifodalanadi. Ayniqsa, uning "Xamsa" asarlarida bu holat yaqqol namoyon bo'ladi. Ramziy ifoda orqali shoir insonning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari va hayotiy haqiqatlarni chuqur yoritadi.

She'riy uslub xususiyatlari

Navoiy g'azal, ruboiy, qit'a kabi she'riy janrlarda yuksak mahorat ko'rsatgan. Uning g'azallarida ohangdorlik, qofiya va radiflarning mukammal uyg'unligi kuzatiladi. Shoir aruz vaznidan mohirona foydalanib, she'rlariga musiqiylik bag'ishlaydi. She'riy uslub jihatidan Navoiy g'azal janrida yuksak mahorat ko'rsatgan. Uning g'azallarida ohangdorlik, vazn va qofiya mukammal uyg'unlashgan. Aruz vazni asosida yaratilgan she'rlarida musiqiylik va ritm yuqori darajada seziladi. Shoir har bir misrada so'z tanlashga katta e'tibor berib, badiiy ta'sirchanlikka erishadi.

Nasriy uslubning o'ziga xosligi

Navoiy faqat shoir emas, balki mohir nosir hamdir. Uning nasriy asarlarida (masalan, "Mahbub ul-qulub") sodda, ravon va hikmatli uslub ustunlik qiladi. Nasrda ham badiiylik saqlanib, unda didaktik ruh kuchli seziladi. Asarlarida badiiy til va uslub nihoyatda yuksak darajada shakllangan. Uning ijodi turkiy adabiyotning rivojiga katta hissa qo'shgan bo'lib, til boyligi, obrazlilik va uslubiy mukammallik bilan ajralib turadi. Navoiy asarlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, ular yosh avlodni ma'naviy va estetik tarbiyalashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Navoiy nasriy asarlarida ham o'ziga xos uslub yaratgan. Uning "Mahbub ul-qulub" kabi asarlarida sodda, ravon va hikmatli til ustunlik qiladi. Nasrda u ko'proq pand-nasihat, axloqiy g'oyalarni ilgari suradi. Shu bilan birga, nasriy matnlarida ham badiiylik saqlanib qoladi.

Navoiy nasriy asarlarida ham o'ziga xos uslub yaratgan. Uning "Mahbub ul-qulub" kabi asarlarida sodda, ravon va hikmatli til ustunlik qiladi. Nasrda u ko'proq pand-nasihat, axloqiy g'oyalarni ilgari suradi. Shu bilan birga, nasriy matnlarida ham badiiylik saqlanib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. *Xamsa*

2. *Mahbub ul-qulub*

3. *Lison ut-tayr*

4. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: Fan nashriyoti

5. Navoiyshunoslik bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami